

بہ نام خدا

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه تاریخ

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته‌ی تاریخ
(ایران دوره اسلامی)

عنوان:

تحولات سیاسی - اجتماعی یزد از شهریور ۱۳۲۰ تا
کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲

استاد راهنما:

دکتر محمدتقی مختاری

استاد مشاور:

دکتر فؤاد پورآرین

دانشجو:

هادی حکیمیان

تابستان ۱۳۸۷

تقدیم به:

پدر و مادرم

تقدیر و تشکر

اساتیدم را سپاس که مرا جسارت پرسیدن آموختند؛ دکتر مختاری که از دانش و بینش ایشان در طول تحصیل و نگارش پایان‌نامه بهره فراوان بردم. دکتر پورآرین که در مقام استاد مشاور، نکته‌سنجی‌شان روشن‌گر راهم بود و نیز اساتید محترم آقای دکتر یزدانی، دکتر مفتخری، دکتر رازنهان و دکتر پرگاری که از محضرشان بهره‌ها بردم.

دوستانم را سپاس آقایان محمود نیکو، مهدی فلاح، عزیز افشانی، سیدعلی حسینی، روح‌الله سلطانی، مسعود بهرامیان، مهدی عزتی، پیام مولودی، مهدی دهقانی، عنایت شیخ‌حسینی، سجّاد کرمی، علی شجاعی و محسن نمک‌شناس که در مراحل مختلف کار یاریم دادند.

همچنین از خانم احمدزاده مسئول محترم گروه تاریخ و خانم ملک‌لو مسئول محترم کتابخانه دانشکده ادبیات و علوم انسانی نیز تشکر می‌نمایم.

چکیده

پس از اشغال ایران توسط نیروهای متفقین در شهریور ۱۳۲۰ و خروج رضاخان از کشور، شهر یزد که در سراسر دوره پهلوی اول به سبب انجام موفقیت‌آمیز اصلاحات حکومتی در ابعاد مختلف اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی متحول شده و نسبت به دوره قبل به سطوح بالاتری ارتقاء یافته بود با یک پشتوانه نسبتاً قوی وارد مرحله جدیدی شد. در آغاز دهه ۲۰ و به سبب ایجاد فضای باز سیاسی یک فشار بیست ساله از روی جو عمومی جامعه شهری یزد برداشته شد. سست شدن ارکان آن نظم رضاشاهی مبتنی بر یک ساختار نظامی-اداری، بدون این‌که تا مدت زمانی هیچ نقطه برآیندی برای تجمع و وحدت نیروهای اجتماعی رها شده در سطح جامعه جلوه‌گر شود باعث ایجاد پاره‌ای هرج و مرج‌ها و بی‌نظمی‌ها در امور گردید. همین امر باعث شد برای مدتی برخی ایلات و عشایر و اشرار محلی در حوالی شهر و به ویژه توابع یزد به ایجاد اغتشاش و ناامنی بپردازند. سربرآوردن ناگهانی احزاب، گروه‌ها، مطبوعات و دسته‌های سیاسی که در رأس آنها حزب توده و تشکیلات کارگری آن قرار داشتند جزء بارزترین جلوه‌های یک دوره منحصر به فرد از لحاظ اوج‌گیری آزادی‌های مدنی و سیاسی بود. پیوند خوردن تحولات سیاسی-اجتماعی یزد با جریانات حاکم بر فضای عمومی کشور و به ویژه پایتخت از جمله مهم‌ترین ره‌آوردهای این دوره زمانی بود؛ جنبش ملی‌شدن صنعت نفت و زمامداری دکتر مصدق، توده‌های متوسط و حتی فرودست جامعه را که به متجلی شدن یک دوران آرمانی و طلایی امیدوار شده بودند به عرصه رقابت‌های سیاسی و اجتماعی کشاند. از سویی رونق بازارهای اقتصادی و تجاری یزد و به ویژه حضور فعالانه و مداوم تجار، کسبه و اصناف بازاری که در ارتباط نزدیک و تنگاتنگ با محافل و مجامع مذهبی نوظهور و بعضاً تازه احیاء شده بودند، بازار کشمکش‌های سیاسی-اجتماعی را که با تأثیرگذاری به موقع یک نسل جوان و پرامید دارای تحصیلات متوسطه و بعضاً عالی و نیز ورود محتاطانه روحانیون و طلبان جوان بعد از سال‌ها کناره‌گیری این قشر از عرصه تحولات سیاسی و اجتماعی همراه شده بود چنان ملتهب و پررونق ساخته بود که مردمان این منطقه یک دوره بی‌نظیر را در حیات تاریخی خود تجربه نمودند. ناگفته

پیداست که وقوع کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ خود نقطه پایانی بر همه آن سال‌های شور و امید و هیاهو در یزد بود.

واژه‌های کلیدی: یزد، شهریور ۱۳۲۰، کودتای ۲۸ مرداد، پهلوی دوم، زرتشتیان، احزاب، مطبوعات..

Abstract

After invasion of Iran by the Allies in 1320, Shahrivar and Reza shah's exile, the city of Yazd which was considerably improved due the successful economic, cultural and social reform on the part goremment, entered a new phase with a relative streng background.

At the Beginning of 1320 which offered an open political sphere, general atmosphere Nas freed from twenty years of pressure. The absence of Reza shah's order which was based on a official-military structure, without any alternative center oy grauity to reunite souial farces, contnibuted to some disorders and chaosin souiety: this resulted in the fact some stutes, ethnic graups, and local insurgents in Yazd's aut skirts to perute insurgence and revolt.

Emergence of various parties, political groups and journals such as communist party oy Tceudel (Mass) and its cabar organization, markecl a unique era of civil and political freedom. This resulted that the social-political change in Yazd the connect to the general cireumstance of the country. The period of Mosadegh's office and oil nationalization invement, promised the middle class or even the lower class, a brilliant ideal era and pushed thern ahead to join the social and political competitions. The flourishing business in Yazd espiciality active and enduring att endence of businessmen and tradesmen who were in close relution with newly puped up religious groups, vitalized the social-political struggles. Also a young, Nele-educated generation along with a young theologial studnts an

clergymen who after years of withdrawal, had attended the social and political domain influenced the dynamic of society at that time. These all opened the window of a unique historical experience in front of people.

Also need to say the occurrence of Mordad 28th coup-d'état in 1332 was a finalizing point to all those passions, hopes and turmoil in Yazd.

Key terms: Yazd, 1320 Shahrivar, Mordad 28th coup-d'état, second pahlavi, Zoroastrians, parties, journals.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	کلیات
۱	مقدمه
۲	۱- بیان مسأله و سؤال‌های تحقیق
۳	۲- فرضیه‌های تحقیق
۴	۳- اهداف تحقیق
۴	۴- روش تحقیق
۵	۵- سازمان‌دهی تحقیق
۵	۶- پیشینه تحقیق
۶	۷- نقد و بررسی منابع
۱۰	۸- مشکلات تحقیق
	بخش اول: تحولات اقتصادی
۱۲	فصل اول: موقعیت جغرافیایی
۱۶	فصل دوم: جلوه‌هایی از حیات اقتصادی یزد در دوره قاجار
۱۹	فصل سوم: زیرساخت‌های اقتصاد نوین یزد
۱۹	۱- جمعیت
۲۰	۲- راه‌ها
۲۰	۲-۱- راه شوسه
۲۲	۲-۱-۱- گاراژداری
۲۳	۲-۲- راه هوایی
۲۴	۲-۳- راه آهن
۲۶	۳- بانک‌داری
۲۷	فصل چهارم: صنایع و معادن
۲۷	۱- صنایع دستی

عنوان

صفحه

۲۷ ۱-۱- ابریشم‌بافی
۳۰ ۲-۱- پارچه‌های نخ‌ی
۳۱ ۳-۱- منسوجات پنبه‌ای
۳۳ ۴-۱- منسوجات پشمی
۳۴ ۵-۱- نمدمالی
۳۴ ۶-۱- گیوه‌بافی
۳۴ ۷-۱- روغن‌گیری و عصّاری
۳۵ ۸-۱- مازاری (حناسابی)
۳۵ ۹-۱- قنّادی
۳۶ ۱۰-۱- سفال‌پزی
۳۷ ۱۱-۱- کاشی‌پزی
۳۷ ۲- صنایع جدید
۳۸ ۱-۲- کارخانه کشفاب گرجی
۳۸ ۲-۲- کارخانه اقبال
۳۹ ۳-۲- شرکت سهامی ریسندگی درخشان
۳۹ ۴-۲- کارخانه هراتی
۴۰ ۵-۲- کارخانه ریسندگی آقا
۴۰ ۶-۲- شرکت سهامی ریسندگی و بافندگی جنوب یزد
۴۱ ۷-۲- شرکت سهامی سعادت نساجان یزد
۴۲ ۳- مراکز داد و ستد
۴۳ ۴- معادن
۴۳ ۱-۴- شرکت سهامی پرژام
۴۴ ۲-۴- شرکت سهامی معدنی مه‌شهر
۴۴ ۳-۴- شرکت سهامی فروردین
۴۴ ۴-۴- شرکت سهامی صنعتی و معدنی ایران
۴۴ ۵-۴- معدن سنگ آهن بافق

.....	۴-۶- معدن سنگ مرمر پشتکوه	۴۵
.....	۴-۷- معدن انارک	۴۵
.....	فصل پنجم: کشاورزی	۴۶
.....	۱- فرهنگ و تمدن کاریزی	۴۶
.....	الف- اثر ساختار تولیدی مبتنی بر قنات بر نوع مالکیت و ایجاد نظام‌های خرده‌مالکی	۴۷
.....	ب- تکوین نظام‌های اقتصادی و سیاسی در تمدن کاریزی	۴۷
.....	۲- زمین‌داری	۴۸
.....	۱-۲- املاک خالصه	۴۸
.....	۲-۲- املاک اربابی	۴۹
.....	۳-۲- املاک وقفی	۵۰
.....	۴-۲- املاک شخصی (خرده‌مالکی)	۵۰
.....	۳- نظام تقسیم آب و سیستم آبیاری	۵۰
.....	۴- تقسیم محصول	۵۴

بخش دوم: تحولات سیاسی

.....	فصل اول: تحولات سیاسی یزد در دوره رضاشاه	۵۷
.....	فصل دوم: تحولات سیاسی یزد از شهریور ۱۳۲۰ تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲	۶۲
.....	۱- چهره جدید یزد بعد از اشغال کشور	۶۲
.....	۲- آشوب و هرج و مرج؛ نقش ایلات و عشایر	۶۳
.....	۳- نیروهای متفقین در یزد	۶۵
.....	۳-۱- نیروهای انگلیسی	۶۵
.....	۳-۲- نیروهای شوروی	۶۷
.....	۴- انتخابات دوره چهاردهم	۶۷
.....	۵- انتخابات دوره پانزدهم	۷۵
.....	۶- انتخابات دوره شانزدهم	۷۸
.....	۷- جنبش ملی‌شدن صنعت نفت، نخست‌وزیری مصدق و بازتاب آن در یزد	۷۹

۸۱ ۸- انتخابات دوره هفدهم
۸۷ ۹- قیام سی تیر و بازتاب آن در یزد
۹۰ ۱۰- تحولات سیاسی یزد در یک سال آخر زمامداری مصدق
۱۰۰ فصل سوم: احزاب
۱۰۱ ۱- حزب توده
۱۱۴ ۲- حزب دموکرات ایران
۱۱۶ ۳- حزب اراده ملی
۱۱۸ ۴- حزب بیدار
۱۱۹ ۵- حزب سومکا (حزب سوسیالیست ملی کارگران ایران)
۱۱۹ ۶- جمعیت فدائیان ایرانشاه
۱۲۰ ۷- حزب عدالت
۱۲۰ ۸- احزاب و گروه‌های دیگر

بخش سوم: تحولات فرهنگی

۱۲۲ فصل اول: مطبوعات
۱۲۲ ۱- روزنامه شیرکوه
۱۲۴ ۲- روزنامه رهبر یزد
۱۲۶ ۳- روزنامه پرچم یزد
۱۲۸ ۴- روزنامه ناصر
۱۲۹ ۵- روزنامه حمل و نقل
۱۳۱ ۶- روزنامه صدای یزد
۱۳۲ ۷- روزنامه طوفان یزد
۱۳۳ ۸- روزنامه کار و کوشش
۱۳۴ ۹- روزنامه اتحاد ایران
۱۳۵ ۱۰- روزنامه شعله یزد
۱۳۷ ۱۱- روزنامه دانش‌آموزان یزد

۱۳۸ ۱۲- روزنامه ملک
۱۳۹ ۱۳- سایر نشریات
۱۴۱ فصل دوم: مؤسسات و مجامع فرهنگی
۱۴۱ ۱- بنگاه گلپهار
۱۴۱ ۲- کتابخانه عمومی شرف‌الدین علی یزدی
۱۴۲ ۳- سینما یزد
۱۴۲ ۴- انجمن ادبی یزد
۱۴۴ فصل سوم: مدارس و مراکز آموزشی
۱۴۴ ۱- دبیرستان ایرانشهر
۱۴۵ ۲- دانشسرای مقدماتی پسران
۱۴۵ ۳- دبیرستان کیخسروی
۱۴۶ ۴- دبیرستان ایزدپیمان
۱۴۷ ۵- مدارس اتحاد
۱۴۷ ۶- مؤسسه آموزشی مارکار
۱۴۸ ۷- دبیرستان ایران‌دخت
۱۴۸ ۸- دبیرستان شیخداد
۱۴۹ ۹- دبستان دینیاری
۱۴۹ ۱۰- کودکستان رشید
۱۵۰ ۱۱- مدارس علوم دینی

بخش چهارم: تحولات اجتماعی

۱۵۲ فصل اول: اقلیت‌ها
۱۵۲ ۱- زرتشتیان
۱۵۲ ۱-۱- آتشکده وره‌رام
۱۵۴ ۱-۲- سازمان جوانان زرتشتی یزد
۱۵۴ ۱-۳- فعالیت‌های عمرانی زرتشتیان یزد

عنوان

صفحه

۱۵۴ ۱-۳-۱- پذیرشگاه‌های زرتشتیان
۱۵۵ ۲-۳-۱- بیمارستان گودرز
۱۵۶ ۴-۱- تغییر دین
۱۵۷ ۲- یهودیان
۱۵۹ فصل دوم: فرقه‌ها
۱۵۹ ۱- بابی‌گری
۱۵۹ ۲- بهائیت
۱۶۴ فصل سوم: جریانات و تشکل‌های مذهبی
۱۶۴ ۱- هیئت حامیان مسجد جامع
۱۶۴ ۲- آیت‌الله خالصی‌زاده
۱۶۶ نتیجه‌گیری
۱۷۰ منابع

مقدمه

با آغاز سلطنت پهلوی اول و شکل‌گیری گونه‌ای از تمرکز سیاسی در اداره کشور، شهر یزد هم به عنوان جزئی از کلیت واحد کشور ایران وارد مرحله تازه‌ای از حیات تاریخی خود شد. اصلاحات حکومتی این دوره که اغلب هم به مدد و پشتوانه نیروهای نظامی و کادر اداری انجام شدند؛ از قبیل توسعه معارف، طرح متحدالشکل شدن لباس، سربازگیری، ایجاد ادارات دولتی، تقویت روحیه ملی‌گرایی با تکیه بر فرهنگ و تمدن ایران باستان و ... برخلاف بسیاری نقاط کشور در یزد تقریباً بدون هرگونه مخالفت و مقاومت جدی و با موفقیت انجام شده و باعث عبور جامعه سنتی یزد از یک دوره خاص تاریخی با تحولاتی درون‌زا و ورود آن به مرحله‌ای جدید و پیوند خوردن بهتر و بیشتر با تحولات مرکز و دیگر شهرهای کشور گردید. شهرسازی نوین، توسعه صنایع جدید، تقویت امر تجارت داخلی و خارجی و به تبع آن رونق صنایع دستی و نیز کشاورزی، آن هم از نوع صنعتی‌اش همگی نقش غیرقابل‌انکاری در ایجاد یک طبقه جدید متوسط شهری و نیز کشاورزان متوسط و خرده‌مالک در این منطقه داشت. همزمان با افزایش شمار شاگردان مدارس و کارمندان ادارات، ورود برخی مظاهر تمدن جدید اعم از تئاتر، سینما، رادیو، برپایی اولین مجالس رسمی اجرای موسیقی و آواز و ... به نوعی باعث ارتقاء سطح فکری و فرهنگی جامعه یزد گردید. مستحکم‌شدن جای پای طبقه بورژوازی جدید با توجه به ارتقاء وضعیت اقتصادی ایشان و نیز تضمین امنیت اجتماعی - اقتصادی اقلیت‌ها به ویژه زرتشتیان که به نوعی میراث‌داران فرهنگ و تمدن ایران باستان به شمار می‌آمدند باعث بالا رفتن سطح مطالبات طبقه متوسط شهری گردید. از سویی سیر صعودی سطح سواد و فرهنگ عمومی مردمان این منطقه به ویژه نسل جوان در طول دوره پهلوی اول، این جامعه در حال گذار از دنیای سنت به مدرنیسم را طالب برخی مظاهر و ره‌آوردهای دیگر تمدن جدید همچون مشارکت و نقش‌آفرینی در تعیین سرنوشت خود و کسب آزادی‌های مدنی و سیاسی نمود، به نحوی که در شهریور ۱۳۲۰ و با اشغال کشور به وسیله قوای متفقین در یزد نیز همچون سایر شهرهای کشور بلافاصله بعد از خروج رضاخان از ایران این سرریز مطالبات طبقه جدید خود را در قالب رونق محافل فکری، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی نشان داد. در آغاز دهه ۲۰ جامعه یزد با خیل عظیمی از افراد باسواد و تحصیل‌کرده

جمع کثیری از کارگران صنعتی و دستباف، عده زیادی بازرگان و تاجر خرده‌پا که بعضاً سال‌ها در شهرهای مختلف هند ساکن بوده و با ابعاد مختلفی از زندگی و تمدن جدید آشنا شده بودند و بالاخره با داشتن یک طبقه بورژوازی نسبتاً جوان ولی قوی از لحاظ اقتصادی پای در یک دوره حساس و پرهیاهو از تاریخ معاصر ایران نهاد.

۱- بیان مسأله و سؤال‌های تحقیق

شهر یزد به سبب واقع شدن در حاشیه کویر مرکزی ایران همواره در طول تاریخ از هجوم‌های مخرب بیگانگان، و نیز منازعات و درگیری‌های داخلی در امان بوده است. این منطقه در قرون میانه دارای نوعی دورافتادگی سیاسی بود که همین مسأله آن را مهیای رسوخ و رسوب افکار و عقاید متنوع نمود، به علاوه سخت‌گرفتن اقلیم بر مردمان کویر، شهر یزد را برای پی‌افکنی بنیان‌های یک زندگی آرام و مسالمت‌آمیز میان مسلمانان، زرتشتیان و یهودیان به شدت مساعد و مناسب ساخته بود. اصلاحات دوره پهلوی اول تا حد زیادی یزد را با مظاهر تمدن جدید آشنا نموده و معادلات و مناسبات جدیدی را در عرصه تحولات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی سیاسی آن پایه گذاشت. پیش‌آمدن وقایع شهریور ۱۳۲۰ و ایجاد فضای باز سیاسی- اجتماعی در کشور، جامعه یزد را نیز متحول نمود؛ ایجاد احزاب، روزنامه‌ها، توسعه مدارس جدید، فعالیت‌های نوین مذهبی و اجتماعی، برگزاری انتخابات‌های نسبتاً آزاد، بازتاب مناسب و به موقع جنبش ملی‌شدن صنعت نفت و مبارزات ضد استبدادی و ضد استعماری مرتبط با آن در این ناحیه، همگی فضای راکد یزد را تحت‌تأثیر قرار داده و مردمان آن را به حرکت و تکاپو واداشت.

احیاء حوزه‌های علمیه و مجامع مذهبی، حضور دوباره روحانیت در عرصه اجتماع و سیاست، دخیل شدن طبقات پایین اجتماع اعم از کارگران صنعتی و دستی، کشاورزان تهیدست و از همه مهم‌تر طبقه متوسط شهری که در پی کسب و جاهت و جایگاه مناسب اجتماعی بودند در مناسبات سیاسی و اجتماعی دوران پرهیاهویی را در تاریخ یزد رقم زد. زنده‌شدن رقابت‌های حزبی، گروهی و حتی خانوادگی که میراث سال‌های صدر مشروطیت بود به همراه ورود خیل عظیم جوانان تحصیل‌کرده و جویای نام و نان به جامعه باعث درهم‌شکسته‌شدن آن فضای متصلب و راکد سیاسی عصر پهلوی اول

شد که اوج آن هم در قالب فعالیت‌های احزاب و گروه‌ها به ویژه حزب توده و دسته‌های حامی و پی‌گیر جنبش ملی‌شدن صنعت نفت جلوه‌گر شد، به نحوی که این جریانات باعث متلاطم‌شدن آن روح جمعی شکل گرفته برای مردمان این ناحیه در سال‌های بعد از شهریور ۱۳۲۰ شد اما رُخ‌نمودن کودتای ۲۸ مرداد یزد را نیز همچون بسیاری شهرهای دیگر وارد مرحله تازه‌ای کرد.

سؤال اصلی:

عوامل مؤثر در پی‌افکنی و شکل‌گیری زیرساخت‌های جامعه نوین یزد در فاصله زمانی شهریور ۱۳۲۰ تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چه بود؟

سؤالات فرعی:

الف- احزاب، گروه‌های سیاسی و جریانات فرهنگی چه نقشی در سامان‌دهی یک نظام اجتماعی جدید و به تبع آن یک شخصیت تاریخی متفاوت برای مردمان این منطقه داشتند؟
ب- تأثیرگذاری مؤلفه‌های اقتصادی و اجتماعی در جریان ورود شهر یزد به یک دوره جدید از حیات تاریخی‌اش طی چه فرآیندی صورت گرفت؟

۲- فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی:

واقع‌شدن کشور در میانه کشمکش‌های جنگ دوم جهانی، ایجاد فضای باز سیاسی- اجتماعی، اوج‌گیری رقابت‌های احزاب و گروه‌ها، فعالیت‌های دامنه‌دار مطبوعات و جریانات فکری- فرهنگی، جنبش ملی‌شدن صنعت نفت و بازتاب مؤثر همه این موارد در این ناحیه باعث شد تا شاکله کلی شهر یزد از صورت یک محیط بسته با تحولاتی درون‌زا خارج شده و فضای عمومی آن به جو حاکم و غالب بر کل کشور و به ویژه پایتخت پیوند بخورد.

فرضیه‌های فرعی:

الف- اوج‌گیری فعالیت‌های احزاب و گروه‌ها به ویژه حزب توده و گروه‌های حامی دولت دکتر مصدق و نیز همزمان فعالیت جریان‌های فرهنگی و مطبوعاتی مستقل باعث شد تا مردم یزد و به ویژه نسل جوان و تحصیل‌کرده دچار نوعی استحاله فرهنگی شده، در اثر آشنایی با یک سری مفاهیم جدید همچون حقوق مدنی، ارزش‌های ملی و مبارزات آزادی‌خواهانه و به تبع آن شکل‌گیری یک نظام فکری جدید برای ایشان خواسته یا ناخواسته به مدد و پشتوانه بنیان‌های قوی اقتصادی موجود در منطقه باعث و بانی شکل‌گیری یک نظام اجتماعی جدید و نوعی از شخصیت تاریخی با ویژگی‌های ملی، ضداستبدادی و ضداستعماری شوند.

ب- تبعات اقتصادی جنگ جهانی دوم و نیز جنبش ملی‌شدن صنعت نفت و درگیرشدن کشور در هنگامه معادلات پیچیده اقتصاد جهانی موجب شد تا مناسبات اقتصادی شهری چون یزد هم با تحولات اقتصاد جهانی پیوند بخورد که در این میان علی‌رغم تحت فشار قرارگرفتن برخی طبقات پایین جامعه، سطح زندگی گروهی از طبقات متوسط تا حدی ارتقاء یافت که طبعاً این گروه به سبب دارا بودن برخی مطالبات جدید و جایگاه اقتصادی قوام یافته خود پس از ورود به عرصه مناسبات سیاسی- اجتماعی توانست به صورت قابل توجهی نقش‌آفرین و مؤثر باشد.

۳- اهداف تحقیق

با توجه به سؤال‌ها و فرضیه‌های طرح شده، هدف از پرداختن به این موضوع بررسی نحوه تأثیرپذیری جامعه یزد از تحولات پایتخت و فضای عمومی حاکم بر کشور و نیز روشن‌ساختن چگونگی گذار آن از این مقطع تاریخی خاص می‌باشد.

۴- روش تحقیق

شیوه تحقیق در این پژوهش، بررسی و تحقیق تاریخی حوادث با رویکردی توصیفی- تبیینی می‌باشد. در این شیوه تحولات جامعه یزد از لحاظ تاریخی و با تکیه بر کتب، اسناد، روزنامه‌ها و خاطرات شفاهی افراد موردبررسی و تحلیل قرار گرفته است.

۵- سازمان‌دهی تحقیق

این پایان‌نامه در چهار بخش تهیه و تنظیم گردیده است. بخش اول تحت عنوان تحولات اقتصادی به مناسبات و معادلات اقتصادی موجود در شهر یزد پرداخته است. عمده دلیلی که باعث شده تحولات اقتصادی به عنوان بخش اول بیاید نقش اساسی و غیرقابل‌انکار اقتصاد در این منطقه است چرا که تمامی تحولات سیاسی، اجتماعی و حتی فرهنگی یزد به نوعی ریشه در مسائل اقتصادی دارند. در بخش دوم ذیل عنوان تحولات سیاسی به رویدادهای سیاسی یزد پرداخته شده است که ابتدا در یک فصل به صورت مختصر و گذرا وقایع سیاسی یزد در دوره رضاشاه مطرح شده و در فصل‌های بعدی به مقطع زمانی بعد از شهریور ۱۳۲۰ تا کودتای ۲۸ مرداد پرداخته شده است که در این قسمت به طور مفصل انتخابات‌های مجلس شورای ملی در ادوار مختلف، جریان‌های سیاسی، احزاب و گروه‌ها و نیز بازتاب وقایع و حوادث تهران در یزد مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. بخش سوم با عنوان تحولات فرهنگی آمده که طی آن به نقش و جایگاه مدارس، بنگاه‌های فرهنگی و مطبوعات در ارتقاء سطح فرهنگ و آگاهی عمومی مردم یزد پرداخته شده است. بخش چهارم تحت عنوان تحولات اجتماعی نام‌گذاری و در آن به نقش و جایگاه جریان‌های اجتماعی به ویژه اقلیت‌ها و برخی جریان‌های فرقه‌ای در مقطع زمانی مورد نظر پرداخته شده است.

۶- پیشینه تحقیق

از جمله کارهایی که در خصوص این تحقیق وجود دارد می‌توان از منابع ذیل نام برد؛ کتاب یزد یادگار تاریخ (۱۳۷۶) نوشته حسین مسرت شامل مقالاتی است در مورد یزد، این کتاب در حقیقت به صورت مجموعه‌ای است که نویسنده هر مطلبی را در مورد یزد یا شخصیت‌های مطرح یزدی جالب یافته در آن جمع‌آوری کرده است. مطالب مختلف این کتاب از دوره زمانی قرون میانه آغاز شده و تا دوره معاصر ادامه یافته است. که ناگزیر درباره موضوع این پایان‌نامه و مقطع زمانی مورد بحث ما نیز اطلاعاتی به صورت جسته و گریخته دارد. تاریخ سالشماری یزد (۱۳۷۰) تألیف اکبر قلمسیاه اثر دیگری است که صرفاً به ذکر سالشماری حوادث و وقایع یزد از قرون میانه تا سال ۱۳۵۷ پرداخته و طبعاً تاریخ برخی حوادث و وقایع یزد در حدفاصل شهریور ۱۳۲۰ تا کودتای ۲۸ مرداد را ذکر کرده

است. دانشنامه مشاهیر یزد (۱۳۸۲) نیز اثر دیگری است که توسط جمعی از پژوهشگران در سه جلد تهیه شده و در مورد برخی شخصیت‌ها و فعالان سیاسی - اجتماعی یزد در دوره معاصر اطلاعاتی دارد. در مجموع باید گفت تا امروز نه تنها هیچ کتاب یا پایان‌نامه که حتی هیچ مقاله‌ای هم با موضوع تحقیق حاضر به نگارش درنیامده است.

۷- نقد و بررسی منابع

الف: اسناد

اسناد منتشرشده:

مجموعه اسناد یزد اثری است که به وسیله بنیاد ریحانةالرسول در یزد منتشر شده و حاوی اسناد مهم سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مربوط به یزد در دوره پهلوی اول و دوم می‌باشد. این اسناد اکثراً اسناد شخصی خانواده کوراغلی از خاندان‌های باسابقه و پرنفوذ یزد در دوره قاجار و پهلوی می‌باشد. اسناد احزاب سیاسی ایران (۱۳۲۰-۱۳۳۰ش) اثری است که در سال ۱۳۷۶ و به کوشش بهروز طیرانی منتشر شده است. در جلد اول این کتاب اسناد خوبی از فعالیت‌های احزاب و گروه‌های سیاسی در یزد و توابع آن آمده است. اسناد احزاب سیاسی ایران (حزب توده) هم به کوشش بهروز طیرانی و توسط سازمان اسناد و کتابخانه ملی منتشر شده است که در جلد دوم آن اسناد ارزشمندی در مورد فعالیت‌های حزب توده در یزد و برخی توابع آن نظیر اردکان دارد.

اثری تحت عنوان اسنادی از زرتشتیان معاصر ایران (۱۳۳۸-۱۲۵۸ش) به کوشش تورج امینی و توسط سازمان اسناد ملی ایران منتشر شده که حاوی اسناد و اطلاعات مفیدی در مورد فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی زرتشتیان ایران در دوره قاجار و پهلوی می‌باشد. از آنجا که اکثریت زرتشتیان همواره در یزد ساکن بوده‌اند، بیشترین اسناد و مطالب این کتاب در مورد زرتشتیان یزد است.